

**Інститут Східної Європи
Eastern-European Institute**

Віктор Ідзьо

**Скельний культовий пам'ятник на притоці
Дністра ріці Бистриці «Монастир».
(порівняльний аналіз досліджень вчених
XIX-XXI століть)**

**Львів,
«Видавництво Інституту Східної Європи»,
2020р.**

Рецензенти:

Артюх В. - доктор історії, доцент Кафедри українознавства, вчений секретар Вченої Ради Інституту Східної Європи, завідувач відділення «Стародавньої історії України» Інституту Східної Європи, лауреат міжнародної премії імені короля Данила Галицького.

Васильєв О. - доктор економічних наук, професор, академік, завідувач відділення «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» Інституту Східної Європи.

Ірша Р. - доктор історичних наук, професор відділення «Словацько-української культури» Інституту Східної Європи.

Каляндрук Т. - доктор філософії, доцент, виконуючий обов'язки професора Кафедри українознавства, завідувач відділення «Дослідження українського козацтва», заступник директора Інституту Східної Європи.

Кардашук М. - доктор філософії, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.

Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, Голова Вченої Ради Інституту Східної Європи.

Масарик Я. - доктор історичних наук, доктор філософських наук, завідувач відділення «Словацько-української культури» Інституту Східної Європи.

Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.

Огірко О. - доктор філософії, професор, завідувач відділення «Християнська філософія» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи.

Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Філології та журналістики» Інституту Східної Європи.

Пасічник Г. - кандидат філологічних наук, професор Кафедри українознавства, завідувач відділення «Прикладна лінгвістика» Інституту Східної Європи.

Пасічник В. - доктор наук з державного управління, професор, завідувач Кафедрою європейської інтеграції Інституту державного управління Національної Академії державного управління при президенті України, професор відділу «Міжнародної громадянської співпраці» Інституту Східної Європи.

Хитрук В. - кандидат філологічних наук, доцент, виконуючий обов'язки професора Кафедри українознавства, завідувач відділення «Карпатської духовності» Інституту Східної Європи.

Віктор Ідзьо.

Скельний культовий пам'ятник на притоці Дністра ріці Бистриці «Монастир». (порівняльний аналіз досліджень вчених ХІХ-ХХІ століть). Наукове видання. - Львів, «Видавництво Інституту Східної Європи», 2020р. - 16с.

ISBN978-966-8067-43-20-1

Наукова праця Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Віктора Ідзя «Скельний культовий пам'ятник на притоці Дністра ріці Бистриці “Монастир”. (порівняльний аналіз досліджень вчених ХІХ-ХХІ століть)» приурочена 60-літтю з дня народження (1960-2020 рр.) автора.

На основі досягнень сучасної української науки наукова праця доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя «Скельний культовий пам'ятник на притоці Дністра ріці Бистриці “Монастир” (порівняльний аналіз досліджень вчених ХІХ-ХХІ століть)»- робить глибокий, фактологічний аналіз письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору, аналізується та апробується вперше на підставі свідчень античних, римських, вітчизнаних джерел, які за сукупністю їх аналізу, відтворюють культурний язичницько-християнський розвиток стародавньої Галичини на підставі конкретного скельного культового пам'ятника на притоці Дністра ріки Бистриці «Монастир».

ISBN978-966-8067-43-20-1

© Ідзьо В.С., 2020р.

**Історія вивчення скельних культових пам'яток на притоках Дністра на прикладі
культової пам'ятки “Монастир”, що між Івано-Франківськом та Галичем
біля ріки Бистриця навпроти сіл Ямниця та Сілець.
(порівняльний аналіз досліджень вчених XIX-XXI століть)**

Пам'ятка “Монастир” розташована територіально на землях села Сілець Тисменицького району Івано-Франківської області, біля села Ізуполя в лісі “Бійне” навпроти сіл: Угринів, Клужів, Ямниця, Тянів, з правого боку ріки Бистриці [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Мал. 1. Печерний язичницький та християнський комплекс “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.

Ця пам'ятка привернула увагу дослідників стародавньої історії уже в XIX столітті. Власне з цього часу вона розпочинає відлік свого наукового вивчення[6, с.15-37; с.63-69].

Мал. 2. Печерний язичницький та християнський комплекс “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича зв фото-матеріалами кінця XIX - початку XX століття.

В 70 поч. - 80 років XX століття, автор даного дослідження, юнаком, а опісля студентом історичного факультету Прикарпатського державного університету, вперше декілька разів відвідав з археологічно-пошуковою метою цю пам'ятку. Вона надовго залишилася своєю величчю і загадковістю в пам'яті без пояснення, хоча уже тоді широко була відома під назвою “Монастир”, яку автор в той час зафіксував на фото(Мал.1) [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Мал. 3. Печерний язичницький та християнський комплекс “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.1.Нижня печера. 2.Верхня печера. Основного входу.

Мал. 4. Печерний язичницький та християнський комплекс “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.3.Бокова печера.2.Задня печера.

Мал. 5. Дорога на верхню культову площадку печерного язичницького та християнського комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.

Мал. 6. Вхід на верхню культову площадку печерного язичницького та християнського комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.

Мал. 7. Верхня культова площадка печерного язичницького та християнського комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича.

Як засвідчив завідувач наукового відділу Івано-Франківської облдержадміністрації, доцент Прикарпатського університету П.Арсенич, пам’ятка “Монастир” частково досліджувалася в 80 роках ХХ століття професором В.Грабовецьким, його учнем істориком В.Ідзьо та доцентом Прикарпатського державного університету, археологом Б.Василенком, який виявив на верхній площадці трипільські старожитності і зробив припущення, що верхня площадка пам’ятки має культове призначення і бере свій відлік з трипільських часів [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Мал. 8. Дослідники культового комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галича, історики: П.Арсенич, В.Грабовецький, В.Ідзьо (80-ті роки ХХ ст.)

В 1995 році історик-краєзнавець з села Сілець І.Драбчук привернув увагу науковців до “Монастиря” статтею в газеті “Вперед” “Сілецькі печери”, в якій висловив припущення, що пам’ятка “Монастир” дійсно слугувала певний час для перших християнських ченців[7, с.6-7]. В статті використавши праці професора В. Деметрикевича, дослідник проаналізував всі відомі йому народні легенди, які пов’язуються з назвою пам’ятки “Монастир”[15, с.75; 7,с.6-7].

Мал. 9. Дослідники культового комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця біля міста Галич історики: Іван Драбчук, Віктор Ідзьо (кінець XX - початок XXI століття)

Свої особисті обстеження пам’ятки “Монастир” та дослідження вчених XIX-XX століть заставили автора даної статті, для подальшого її дослідження звернутися до історії вивчення пам’ятки “Монастир” та аналізу всіх наявних джерельних та археологічних свідчень XIX-XX століть [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Як відомо, із джерел XIX століття, вивчення пам’ятки “Монастир” розпочалось в 80-90 роках XIX століття. Місцевий граф В.Дідушицький з Ізуполя звернув увагу на цю пам’ятку. Він запросив археолога А.Кіркора, який детально дослідив печери у скелі “Монастир”. Археолог А.Кіркор поетапно, досить уважно дослідив всі печери всередині, оглянув стіни і розкопав намулення в нижній печері. Про свої дослідження, на основі своїх розкопок, які були проведені в 1884 році, археолог А.Кіркор і граф В.Дідушицький доповіли Археологічній комісії Академії Мистецтв.

З доповіддю на присвяченій цій події засіданні виступив сам граф В.Дідушицький, який зауважив, що стіни двох печер розташованих вище в багатьох місцях розширені і добре оброблені людськими руками. Окрім цієї обробки, печери мають викуті східці і заглиблення у формі ніш. Нижня печера, за свідченням графа В.Дідушицького, природня, однак плоска її склепіння теж носить сліди обробки. В звіті також наголошувалось, що в середині печери знайдені кам’яні брили, які нагадують в дуже грубих обрисах велетенські, здебільшого потворні голови звірів (змії, бика і т. д.), а також стилізовані людські постаті. В.Дідушицький припускав, що брили так само, як і стіни печер в давнину могли бути

грубо оброблені за допомогою кам'яних знарядь праці для надання їм потрібної форми. В намулі нижньої печери, що також відзначено в звіті, знайдено черепки слабо випаленого глиняного посуду, зліпленого вручну, багато грубих, переважно кам'яних ножів, кістяне шило, глиняне намисто, “пурки” – трубки з легкого каменю, попіл дерев'яного вугілля в якому знаходились кістки тварин (птахів, кабана, зайця) і т. д. Ці кам'яні знаряддя праці були схожі з аналогічними з знайденими довкола печер “Монастиря” [6, с.15-37; с.63-69].

В прилягаючому лісному масиві “Бійному” теж було знайдено багато найрізноманітніших кам'яних знарядь праці. Велика кількість цих кам'яних знарядь заставила графа В.Дідушицького далі продовжити розкопки і пошуки. В могилах, розташованих над могилою, було знайдено багато крем'яних знарядь, часто пошкоджених, а саме так звані ядра (нуклеси), ножі, ножики, стругалки, скребло. Деякі з них лежали збоку вугілля і кісток звірів на штучних основах вбитої глини, яка почервоніла від вогню. Основа за формою нагадувала півмісяці шириною 1 м., а глибиною на 2м.

В іншому місці, розташованому вище печер, було розкопано теж кілька невеликих могил, в яких знайдено залишки вугілля і кілька малих перепалених кісток, а також малий посуд зліплений руками і розбите знаряддя з вапняка, зроблене на зразок крем'яних. Місцевий лісник В.Філіновський, зазначено в звіті, знайшов дві округлі плити з твердого пісковика діаметром приблизно по 30 см., завтовшки 12 см. На одній із них були вирізьблені обриси двох переплетених вужів або гадюк. Похожі плити В.Дідушицький бачив у греко-католицького священника села Ямниці о.Сивицького, який стверджував, що знайшов їх у печерах “Монастиря”. На тих плитах були вирізьблені якісь фігури в яких священник вбачав давньослов'янські знаки.

У висновок свого звіту В.Дідушицький намагався свої археологічні знахідки пов'язати з галицькими переказами та легендами, які він записав у місцевого галицького населення. Сумувавши археологічні знахідки з давніми галицькими легендами, граф В.Дідушицький висунув гіпотезу, про проживання людини в околиці “Монастиря” та лісному масиві “Бійне” з кам'яного віку. Саме тоді виникло людське поселення поблизу печер “Монастиря”, власне там, де відкрито вогнище з кам'яними знаряддями, а також в нижній печері. Ці поселенці палили трупи мерців, а попіл збирали в одне місце, насипаючи могили. Дві верхні печери люди перетворили на поганські святині, відповідно їх розширивши, вирівнявши стіни за допомогою кам'яних знарядь. Загадковими є і величезні голови та постаті, що виступають зі скелі.

Згідно звіту Археологічній комісії Академії Мистецтв, виявлені археологічні старожитності є теж справою рук тих давніх мешканців і можна вважати, що вони представляють якісь язичницькі божества. Згадані круглі плити теж мусіли служити для певних язичницьких обрядів. У підтвердження своїх висновків В.Дідушицький наводить легенди та перекази місцевого галицького населення: ”Дуже давно, розповідає народний переказ, мешкали в цій околиці великі люди Велети, які настільки розгордилися, що почали до неба будувати величезні сходи, аби Бога з неба вигнати, та були покарані потопом, який їх знищив. Вціліло два Велети старий і молодий, які схоронилися на найвищій горі, але в їхньому роді не було жінок, і вони з часом вимерли[6, с15-37; с.63-69].

Після потопу створив Бог менших людей, таких як нині, які довго залишалися під владою чортів і бісів, яких винищив св. Яцик з Домініканами. Тоді в скельному масиві понад Бистрицею постав монастир з християнських ченців. Ті монахи з часом попали в великий гріх, і Бог їх покарав, бо цілий монастир запався глибоко в землю. Лишилася тільки скеля з печерами. На Івана вночі з під землі чути дзвони і співи тих монахів”. Граф В.Дідушицький припускав, що цей стародавній переказ, який дійшов у пам'яті галицького народу з сивої давнини до ХІХ століття стосується населення, яке проживало на цих землях з язичницької епохи, коли на цих землях функціонували, через епохи, змінюючи одні одних, культу різних язичницьких божеств, яким печери “Монастиря”, служили відповідно до їх релігійному світобаченню і були для цих людей великою святинею. [6, с.15-37; с.63-69].

Науково-дослідницький звіт графа В.Дідушицького Археологічній комісії Академії Мистецтв породив широку наукову дискусію. Так професор М.Соколовський проаналізувавши свідчення доповідача про малюнки печер “Монастиря”, і знайдені там кам'яні брили з зображеннями різних голів і фігур в печерах, висловив думку, що дані малюнки були витвором природи. Граф В.Дідушицький відповідаючи на це зауважив, що все русло ріки Дністра його приток має багато таких печерних утворень в яких зафіксовані язичницькі і ранньохристиянські пам'ятки, а щодо сумніву, то потрібні геологічні дослідження цієї пам'ятки. Згоджуючись з великим відкриттям В.Дідушицького вчений Г.Осовський засвідчив, що археологічні знахідки відкриті в поблизу скельної пам'ятки “Монастир” та в Бійному лісі подібні до пам'яток знайдених в печерах гір північно-краківського пасма. Дослідник наголосив, що всі вони походять з епохи енеоліту. Що стосується стін пам'ятки, і особливо плоских стель печер, то цілком можливо, що їх правдоподібно обробляла людська рука. Слід наголосити, що дослідник історії Єзуполя О.Чоловський в своїй праці “З минулого Єзуполя” теж визнавав, що північна печера в скельному масиві в Бійному лісі, що розташована вище, була місцем перебування одного пустельника, що підтверджує назву “Монастир”. Таким чином, наголошував визначний дослідник

Галичини XIX-XX ст., польський археолог, професор Краківського університету В.Деметеркевич, що розкопував неолітичні могили та селища біля Дрогобича, Перемишля, Теревовлі, скельні монастирі, статую “Святовіда”: “пам’ятка Монастир, що розміщена в Бійному лісі не може вважатися утворенням тільки однієї історичної епохи...”[15, с.126-129].

Археологічні знахідки знайдені в печерах, а також поблизу них, вважав В.Деметеркевич в іншій своїй праці “Печери викуті в скелях Східної Галичини”, подібні до пам’яток з печер північно-краківського пасма і походять від мешканців, які в період енеоліту перебували в районі Скельного масиву з печерами в Бійному лісі. Досліджені змінив двох верхніх печерах, очищення їх від намулу, часткові розширення і обробка стін, вибиття сходів, які збереглися до наших днів, залишені в період значно пізніший - християнський, що і пов’язується з назвою “Монастир”[6, с.15-37; с.63-69].

Знайдена ліпна посуда, крем’яний ніж, у печерах скелі, що лісі “Бійне”, яскраво підтверджує нашарування тут різних епох. Як наголошував визначний дослідник цієї проблеми XX століття доктор історичних наук Б.Тимошук: “на одних і тих же пам’ятках цілком могли концентруватися культові центри язичників з усім ритуальним реманентом і в подальшому ранньохристиянські печерні храми”[12, с.176-181].

Більш детальний висновок про Подністровські та Подільські печери та скельні печерні комплекси на притоках Дністра висловився відмий київський вчений XIX століття В.Антонович. Він у 1886 стверджував в своїй доповіді “О скальних пещерах на берегу Днестра в Подольской губернии” на VI з’їзді археологів в Одесі: “що більшість з них послужило спочатку за житло далекої кам’яної доби, а пізніше, в християнський період, при відповідній обробці стін, ті самі печери при відповідній стін, ті самі печери перетворились на монастирі і помешкання ченців”[1, с.86-103].

В першій чверті XX століття скелястим масивом під назвою “Монастир” займався польський археолог Януш. В своїй праці “Забутки передісторичні Галичини Східної”, яку він опублікував в Львові в 1918 році він наголошував: “Біля скелі “Монастир”, що в лісі “Бійному” відкрито поселення невизначеної культурної приналежності. В нижній печері та біля неї нагорі віднайдені курганні могильники з спаленими тілами, які потребують подальшого дослідження”[17, с.129].

Печерний комплекс в скелі лісі “Бійному” під назвою “Монастир” привернув увагу і українського археолога Я.Пастернака, який внаслідок дослідження печер відкрив в нижній печері культурний неолітичний шар, поховальний обряд з трупоспаленням, кам’яні знаряддя, обломки печерної гливи обвугленої від вогню. Тут же дослідником було відкрито декілька невеликих могил, грубо виготовлена ліпна посуда, знаряддя праці з вапняку[16, с.117].

В 90-х роках XX століття в своїй праці “Сварожі лики” інформацію про “Монастир” в “Бійному”, подає львівський дослідник М.Бандрівський, який зауважує: “що в селі Сілець біля Єзуполя в урочищі “Буйне” в одній з печер в 1890 роках місцевий лісничий В.Філіповський знайшов дві круглі плити з твердого пісковика діаметром приблизно 30 см. і товщиною 12 см. [4,с.69-70].

На одній із них були вирізьблені обриси двох переплетених вужів або змій. Подібні плити показував Дідушицькому кілька років перед тим греко-католицький священник Синовичський із села Ямниця, стверджуючи, що знайшов їх у печерах в “Буйному”. На тих плитах були вирізьблені якісь фігури, в яких священник вбачав “старослов’янські руни”. Додамо до цього, що й в самих печерах на Буйному на стінах збереглися малюнки: голови звірят, змій, бика і стилізовані людські постаті. На думку львівського археолога В.Деметрикевича, ті загадкові малюнки на скелях, мабуть, представляли якісь постаті таємничих поганських божеств. Так само і зображення на округлих плитах могли служити поганським обрядовим цілям [6, с.15-37; с.63-69].

На підтвердження своїх припущень професор В.Деметрикевич цитує записаний ним звіт В.Дідушицького, який запросив археолога А.Кіркора досліджувати печери під назвою “Монастир” в 1883 році, а також записані легенди та перекази галицьких селян, які записав граф В.Дідушицький: “Давньогалицькі легенди, на думку В.Дідушицького, сягають ще дохристиянських часів і тому мають велике значення у вивченні історії та релігії давньої Галичини”. Давньогалицькі легенди, наголошує сучасний львівський дослідник М.Бандрівський, можуть бути вірними і потребують подальшого дослідження, оскільки історично засвідчують факти, що околиці Єзуполя до 1597 року називалися Чешибісами, а розташоване навпроти нього село Маріуполь називалося Чортополем” [4, с.71].

В кінці XX на початку XXI століття дослідження скельного масиву з печерами під назвою “Монастир” продовжив археологічний відділ та Кафедра українознавства Інституту Східної Європи(ІСЄ). . Вчені: доктор історичних наук, професор, завідувач Кафедри українознавства, директор Інституту Східної Європи, доктор історичних наук, професор, академік Академії Наук Вищої Школи України В.Ідзьо, доцент ІСЄ Г.Гриценко, кандидат історичних наук, доцент В.Артюх, науковий співробітник Кафедри українознавства М.Вуянко та інші вчені-історики: І.Драбчук, І.Дейчаківський проводили в “Монастирі” у продовж останніх 20 років широкомасштабні різнопланові наукові дослідження [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Мал. 10. Дослідники культового комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця, історики: доктор історичних наук, професор, академік АНВШ України Віктор Ідзьо - завідувач Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Геннадій Гриценко - завідувач Відділення «Археoaстрономія», доцент Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Марія Вуянко – науковий співробітник Відділення «Археoaстрономія» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, історик-красзнавець Ігор Дейчаківський (поч. XXI століття).

Свої дослідження “Скельна культова пам’ятка “Монастир” дослідники щорічно аналізували на Міжнародних наукових конференціях “Історія релігій в Україні” в 1999-2010 роках, що проводились Інститутом Релігієзнавства, філією Музею Історії Релігії у Львові[3, с.13-15].

Мал. 11. Дослідники культового комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця історики: доктор історичних наук, професор, академік АНВШ України Віктор Ідзьо - завідувач Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, доцент Геннадій Гриценко, Марія Вуянко – науковий співробітник Відділення «Археoaстрономія» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, історики-красназавці Ігор Дейчаківський та Богдан Сендецький(поч. XXI ст.).

Згідно з висновками цих досліджень бачимо, що на правому березі ріки Бистриця, назву якої пов’язуємо з племінним об’єднанням Бастарнів[11,с.202-208, с.324-327], навпроти сіл: Угринів, Клузів, Ямниця, Тязів, Єзупіль Тисменицького району Івано-Франківської області, на Вовчинецьких горах, на північному схилі, на висоті 70-80 метрів, зафіксовано скельну багат шарову культову пам’ятку. Серед місцевого населення сіл: Ямниця, Угринів, Клузів, Тязів, Єзупіль, Сілець та інших, дана пам’ятка має назву “Монастир”. Згідно з свідчень давніх галицьких легенд, в печерах цього скельного масиву відправляли культову службу язичницькі культові особи на чолі яких стояв жрець-волхв[10,с.12-14].

Після прийняття в Галицькій Русі християнства язичницьке капище зайняли християнські монахи. Слід зауважити, що скельне святилище знаходиться в восьми кілометрах від стародавнього Галича,

який очевидно мав великий вплив на зміну язичницького культу на християнський в християнську епоху Галицької Русі [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Розглянемо скельні печери над рікою Бистриця з точки зору наявності в давнину язичницького святилища і раннього християнського монастиря. Визначний дослідник язичницьких святилищ і ранньохристиянських монастирів доктор історичних наук Б.Тимошук вважав, що в Галицькій Русі скельні дохристиянські святилища були зайняті після витіснення язичників християнськими місіонерами [12, с.176-181].

Мал. 13. Дослідники культового комплексу “Монастир” на притоці Дністра ріці Бистриця, історики: доктор історичних наук, професор, академік АНВШ України Віктор Ідзьо - завідувач Кафедри українознавства Інституту Східної Європи», доцент Геннадій Гриценко - завідувач Відділення «Археоастрономія», доцент Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, Марія Вуянко – науковий співробітник Відділення «Археоастрономія» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, історик-краєзнавець Ігор Дейчаківський (поч. XXI ст.)

Вчений Б.Тимошук також наголошував, що в останній час в Західних областях України відкриті і досліджені залишки язичницьких святилищ, які функціонували і в християнський час[13, 56-57].

Дане стародавнє культове святилище має аналоги з культовими печерними капищами-монастирями, які виявлені в Карпатському та Прикарпатському та Дністровському регіоні[3, с.15-16; 27-31]. Археологічно, дані культові святилища недостатньо вивчені із-за браку фінансування наукових досліджень [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Мал. 14. Реконструкція загального вигляду “Монастиря” в язичницький та християнський час зі сторони ріки Бистриця завідувача Відділення «Археoaстрономія», доцента Кафедри українознавства Інституту Східної Європи Геннадія Гриценка.

Пам'ятка під народною назвою “Монастир” являє собою скельний масив на північному схилі Вовчинецьких гір, з овальною площадкою культового призначення розміром 15x30 м., яка розташована на вершині цих скель. З її верхньої ритуальної площадки добре проглядається долина ріки Бистриця з розташованими поблизу селами: Угринів, Клузів, Ямниця, Тязів, Єзупіль, Сілець. Ця площадка дуже добре освітується сонцем на протязі сонячного дня і дає право зробити припущення, що жреці язичницького капища віддавали перевагу сонячному культу. Відомо, що в стародавній Галицькій Русі, таким богом вважається Хорс, а служителі культу- жерці-хорсити [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Більшість сучасних дослідників, в тому числі й львівський дослідник М.Бандрівський вважають, що в Галичині в дохристиянській релігії існував яскраво виражений космічний культ, в якому сонце вважалось, як верховне божество. Особливо воно проявлялось у хорватів. Про небесну суть цього знаку широко відомо в стародавній Європі. Ідея кола зафіксована в усіх релігійних культурах Карпато-Дунайського басейну [4, с.20-24].

Нище площадки в стінному скелястому масиві висотою 15-20 метрів, який являє собою гіпсову породу, зверненому в бік долини ріки Бистриця, розташовані печери карстового походження. Деякі з них мають сліди штучної обробки.

Печера №1, знаходиться в самому центрі скелі біля підшови скелястого масиву на висоті 70-80 м. над рівнем р. Бистриці. Вхід природний вузький з високою стелею довжиною 9 метрів, шириною 0,5-0,6 м., висотою 2 - 2,5 метрів.

Печера №2, розташована над печерою №1 в скелі на висоті 3 м. від підшови цього скелястого масиву. Має прямий хід довжиною 9 м. шириною 0,5м. і висотою 1,75 м., стеля аркова. На стінках і стелі видні сліди штучної обробки. Біля входу зафіксовані два пази для утримання дерев'яних надбудов, які видобані в гіпсовій породі.

Печера №3, розташована біля підшови південної частини скелі. Хід має довжину 13 м., ширину 1 м., висоту від 3 м. спочатку, і 1,5 -2 м. в кінці. Дана печера орієнтована на північний напрямок. На стінах, особливо в нижній частині видні сліди штучної обробки, а також написи відвідувачів цієї пам'ятки в 1841 і 1894 роках.

Печера №4, розташована також в південній частині скельного масиву. Загальна довжина її 6,5 м., висота в передній і кінцевій частині 0,5 м., в центрі 1 м., ширина в центральній частині 2 м. Сам грот печери, має овальну форму. Біля західної стінки проглядається невеликий карстовий колодязь. Ймовірно, ця печера має продовження.

Печера №5, розташована в західній частині скелі. Вона має широкий вхід, довжиною 2 м., шириною 4 м., висотою 3,5 м. Далі іде вузький лаз довжиною 1 м., шириною 0,5 м., за яким розміщений грот довжиною 2 м., шириною 5 м., і висотою 2 м. Можливо тут було сховище в стародавні часи [3, с.13-15; 27-31].

Після останніх ретельних досліджень пам'ятки “Монастир” у 2019-2020 роках, та аналізу всього наявного, в тому числі й археологічного матеріалу, вченими археологічного відділу та Кафедри українознавства Інституту Східної Європи у 2020 році, зроблена додаткова ретельна реконструкція пам'ятки (Мал. 2) та попередній науковий висновок, що скельний комплекс печер “Монастир” міг послугувати в стародавні часи як сховище для первісних людей, пізніше, як релігійне святилище починаючи з епохи Трипілля, тобто з VI-V тисячоліть до нашої ери, оскільки на його вершині кандидатом історичних наук, доцентом Прикарпатського державного університету, археологом Б.Василенком виявлені і досліджені трипільські старожитності. На верху скелі знаходилась площадка для відправлення культів в честь сонячного бога, який зафіксований, як головний на ймення, Хорс, у стародавнього населення Прикарпаття і Подністров'я, що вірно було зазначено вченими XIX та XX століть при вивченні слов'янської релігійної культури стародавньої Галичини [8, с.163-175].

В подальшому в ранньохристиянські часи цей скельний та печерний комплекс “Монастир” став домом для християнських монахів-схимників, оскільки такі ж скельні ранньохристиянські печерні комплекси відомі по всьому басейні ріки Дністер [5, с.11-13].

Більшість сучасних дослідників, зокрема доктор історичних наук Б.Тимошук, який досліджував святилища стародавніх слов'ян, вважав, що переростання язичницьких релігійних центрів в ранньохристиянські, розміщених в скелястих масивах, цілком могло мати місце. Їх язичницькі назви, після прийняття християнства, ставали християнськими [12, с.56-57].

Прикладом тому може послугувати релігійний скельний комплекс навпроти сіл: Угринів, Клузів, Ямниця, Тязів, Єзупіль, який очевидно і задовольняв духовні потреби населення цього регіону в язичницький та ранньохристиянський час і з стародавніх часів відомий місцевим жителям басейну притоки Дністра, ріки Бистриці, під назвою “Монастир”, подальше язичницьке та християнське призначення якого, потребує системного археологічного дослідження [3, с.13-15; с.27-31; [9, с.225-275; с.176-179; с.18-22; с.383-385; с.280-289; с. 5; с.6; с.99-103; с.729-731].

Список використаної джерел та літератури:

1. Антонович В.Б. О скальных пещерах на берегу Днестра в Подольской губернии. - Труды VI Археологического Съезда. - Одесса, 1886. - Т. I.
2. Артюх В.С. Мацкевий Л.Г. Нові культові печерні пам'ятки на Дністрі. Матеріали 5-го Міжнародного круглого столу по історії релігії. - Львів, 1995. - Т. I.
3. Артюх В. Ідзьо В. Скельна культова пам'ятка "Монастир". Історія релігій в Україні. Праці X Міжнародної наукової конференції. - Львів "Логос", 2000.
4. Марченко Г.Ю. Ідзьо В.С. До проблеми духовної культури Південно - Східної Європи в кінці I тис. до н.е. - початку I тис. н.е. Історія релігій в Україні. Праці X Міжнародної наукової конференції. - Львів "Логос", 2000.
4. Бандрівський М. Сварожі лики. - Львів. "Логос", 1992.
5. Бандрівський М. Схимницькі печери-келії на Рогатинщині. Скелі і печери в історії та культурі стародавнього населення України. - Львів, 1995.
6. Деметрикевич В. Печери викуті в скелях Східної Галичини. Сілецькі печери. - Краків 1903. (Переклад на українську І. Дрбчука).
7. Дейчаківський І. Ямничани. Івано-Франківськ "Нова зоря", 2002.
7. Дрбчук Іван. Сілецькі печери. - Вперед. Субота, 3 червня 1995 р., №37-38 (3947-3948).
8. Ідзьо В.С. Вчені XIX століття про етногенез Галицької Русі. До питання локалізації Прикарпатських хорватів. Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту. - М., 1997. - Т. I.
9. Ідзьо В. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність та зародження і становлення християнства на території України. - Львів "Агенція Релігійної Інформації", 2001.
10. Ідзьо В.С. Історія вивчення скельних культових пам'яток на притоках Дністра на прикладі культової пам'ятки "Монастир", що між Івано-Франківськом та Галичем біля ріки Бистриця навпроти сіл Ямниця та Сілець. (порівняльний аналіз досліджень вчених XIX-XX століть). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т. VII.
11. Марченко Г.Ю. Ідзьо В.С. До проблеми кельто-слов'янської духовної культури Східної Європи. Історія релігій в Україні. Праці XIII - ї Міжнародної Наукової Конференції (Львів, 20 - 22 травня 2003 року). - Львів "Логос", 2003.
12. Ідзьо Віктор. Господарсько-економічне та культурно-релігійне становлення Галичини в III-XIII століттях. - Івано-Франківськ "Сімик", 2013.
13. Ідзьо В.С.. Історія вивчення культових пам'яток на притоках Дністра на прикладі культової пам'ятки «Монастир», що між Івано-Франківськом та Галичем біля ріки Бистриця навпроти сіл Ямниця та Сілець. (порівняльний аналіз досліджень вчених XIX-XXI століть). - «Православ'я в Україні». Збірник матеріалів III Всеукраїнської наукової конференції. - Київ, 25 листопада 2013р. - Ч. I.
14. Ідзьо Віктор. Історія вивчення скельних культових пам'яток на притоках Дністра на прикладі культової пам'ятки "Монастир", що між Івано-Франківськом та Галичем біля ріки Бистриця навпроти сіл Ямниця та Сілець. (порівняльний аналіз досліджень вчених XIX-XXI століть). - Газета громадської організації "Львівське Ставропігіївське Братство". - Львів, грудень 2013р. - Число XII.
15. Ідзьо Віктор. Історія вивчення скельних культових пам'яток на притоках Дністра на прикладі культової пам'ятки "Монастир", що між Івано-Франківськом та Галичем біля ріки Бистриця навпроти сіл Ямниця та Сілець. (порівняльний аналіз досліджень вчених XIX-XXI століть). - Газета громадської організації "Львівське Ставропігіївське Братство". - Львів, березень 2014р. - Число III.
16. Ідзьо Віктор. Зародження та становлення християнства на території Подністров'я та Посаяння в III-XIII століттях". - Івано-Франківськ "Сімик", 2014р. - 268с.
17. Ідзьо Віктор. Галицьке Королівство 1215-2015рр. Наукове видання. - Івано-Франківськ «Сімик», 2015р. - 888с.
10. Історія міст і сіл УРСР. - К., 1967. - Івано-Франківська область.
11. Партицький О. Старинна історія Галичини. - Львів, 1894.
12. Тимошук Б.О. Язичницькі святилища Галицької Русі. Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту. - М., 1997. - Т. I.
13. Тимошук Б.О. Двоєвір'я в стародавній Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1998. - № I.
14. Demetrykiewicz W. Vorgeschichte Galiziens// Osterreichisch Monarchie in Wort und Bind. - Wien, 1888.
15. Demetrykiewicz W. Kulturne Stanowisko w Galicii na groty wykuti w skalach Galicyi. MAA. - Krakow, 1903.
16. Pasternak J. Ruske Karpaty w archeologii. - Praha, 1928.
17. Januch. Zabutki przedistoryczne Galicyi wschodniej. - Lwow, 1918.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

Скельний культовий пам'ятник на притоці
Дністра ріці Бистриці “Монастир”.
(порівняльний аналіз досліджень вчених
XIX-XXI століть)

Подано до друку 22.11.20 р. Підписано до друку 23.11.20 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25
Зам.56. Тираж 300 екз. «Видавництво Інституту Східної Європи»
Адреса видавництва: Україна, 79008, м. Львів, вул. Тесленка д.2,
тел: (097) 496-22-40, факс:(0322)97-10-38.

E-mail:ukrainoznavezz@ukr.net
www.easterneurope.nethouse.ua